

Морріс данс^{*} знаний у всіх заселених світах багатосвіту. Його танцюють під голубим небом, щоб відсвяткувати оживання землі, й під ясними зорями, бо вже весна, і якщо хоч трохи пощастить, діоксид вуглецю знову розтане. Цю гостру потребу відчувають як мешканці морських глибини, що ніколи не бачили сонця, так і міські мешканці, чий єдиний зв'язок із круговоротом життя полягає в тому, що одного разу їхнє «вольво» переїхало вівцю.

Його танцюють невинно юні кудлатобороді математики під невміле виконання «Пожилеців пані Віджері»^{**} на акордеоні, і танцюють безжально такі собі нінзя-хранителі морріса Нового Анка, які виробляють страшні й дивні речі з носовичком і дзвіночками. Але його ніколи не танцюють як годиться.

Хіба що у Дискосвіті, що, плаский, лежить на спинах чотирьох слонів, які мандрують крізь космос на спині Великого А'Туїна, світової черепахи. І навіть там лиш в одному місці це роблять як слід. Це маленьке селище просто в Вівдескельних горах, де з покоління в покоління передається велика проста таємниця.

* Морріс данс (танець морріс) — відомий із XV століття англійський народний груповий танець, який виконують у спеціальному одязі з дзвіночками. — *Прим. пер.*

** «Mrs Widger's Lodger» — вигадана мелодія для акордеона, а також назва найстарішого ордену Невидної академії, члени якої квартирували в пані Віджері. Під впливом Пратчетта виник однойменний музичний гурт, що існує й досі. — *Прим. пер.*

Тут чоловіки танцюють його в перший день весни, вперед-назад, під їхніми колінами дзвіночки, білі сорочки майорять. Люди приходять і дивляться. По тому зацікають бика, і це зазвичай вважається гарним днем для сімейної прогулянки.

Але таємниця не в цьому.

Таємницею є *інший* танець.

І він ще певний час не відбудеться.

Ось цокання, ніби від годинника. І дійсно, у небі є годинник, і цокання щойностворених секунд лине з нього.

Принаймні воно має вигляд годинника. Але насправді це щось протилежне годиннику, і велика стрілка проходить лиш одне коло. Рівнина під тьмяним небом. Вкрита ледь заокругленими кривими, які могли б нагадати вам щось інше, якби ви побачили їх із великої віддалі, і якби ви їх таки побачили з великої віддалі, ви були б справді щасливі, що ви на великій віддалі.

Три сірі постаті пливли просто над нею. Те, чим вони були, не можна точно описати звичайною мовою. Деякі люди назвали б їх херувимами, хоча вони й близько не були рожевоощокими. Їх можна було б зарахувати до тих, хто наглядає, щоб спрацювало земне тькіння і щоб час лишався окремо від простору. Звіть їх аудиторами. Аудиторами дійсності.

Вони мали розмову без слів. Вони не потребували висловлювань. Вони просто змінювали дійсність так, ніби дещо було висловлено.

Дехто сказав: Такого не траплялося раніше. Чи це можливо зробити?

Дехто сказав: Це має бути зроблено. Є особистість, Особистості скінченні. Лиш сили тривають.

Це було сказано з певним вдовolenням.

Дехто сказав: Крім того... був безлад. Щойно отримаєш особистість, отримаєш і безлад. Загальновідомий факт.

Дехто сказав: Він спрацював неналежно?

Дехто сказав: Ні. Він не той, кого спіймаєш за руку.

Дехто сказав: В цьому й річ. У слові *він*. Ставати особистістю вже неналежно. Ми не хочемо, щоб це поширювалося. Припустімо, сила тяжіння стане особистістю? Припустімо, вона вирішить *любити* людей?

Дехто сказав: Вмажеться в них чи що?

Дехто сказав, голосом ще холоднішим, ніби той і так не був у точці абсолютного нуля: Ні.

Дехто сказав: Вибачте. Це лиш мій маленький жарт.

Дехто сказав: Крім того, деколи він розмірковує про свою роботу. Така спостережливість небезпечна.

Дехто сказав: Оце вже безперечно.

Дехто сказав: Тож ми згодилися?

Дехто, який, здавалося, замислився про щось, сказав: Хвилиночку. Чи ти щойно не використав займенник однини «мій»? Ти ж не стаєш особистістю, правда?

Дехто сказав винуvато: Хто? Ми?

Дехто сказав: Де особистість, там і розбрат.

Дехто сказав: Так. Так. Правда ваша.

Дехто сказав: Гаразд. Але пильнуйте на майбутнє.

Дехто сказав: Тож ми згодилися?

Вони глянули вгору на обличчя Азраеля, накреслене проти неба. Насправді, воно й було небом. Азраель кивнув, поволі.

Дехто сказав: Гаразд. Де це місце?

Дехто сказав: Це Дискосвіт. Він летить крізь космос на спині велетенської черепахи.

Дехто сказав: А, один із типу цих. Я їх терпіти не можу.

Дехто сказав: Ти знову це зробив. Ти сказав «я».

Дехто сказав: Ні! Ні! Я ніколи не казав «я»!.. От холера...

Дехто зайнявся і згорів так само, як згоряє маленька хмарка пари, швидко й без рештку. Майже миттєво виник дехто інший. Зовні він був ідентичний зниклому попереднику.

Дехто сказав: І хай це буде уроком. Стати особистістю — це кінець. А тепер... ходімо.

Азраель дивився, як вони легко відлітають геть.

Важко досягнути думки створіння настільки великого, що в справжньому просторі його протяжність можливо виміряти лише в одиницях швидкості світла. Але він повернув свою велетенську озію й очима, в яких могли загубитися зорі, виглядав серед міриадів світів той, що плаский.

На спині черепахи. Дискосвіт — світ і дзеркало світів.

Це звучало цікаво. А в цій тюрмі мільярдів років Азраель знувдився.

* * *

А це кімната, в якій майбутнє переливається у минуле крізь шпарку нинішнього.

Часоміри уздовж стін. Не пісочні годинники, хоча вони мають таку саму форму. Не кухонні таймери, які можна купити на сувенір із прикріпленою табличкою із назвою обраного курорту, жвавенько надряпаною кимсь із таким же почуттям прекрасного, як у желейного пончика.